

PRINOSI RAZMATRANJU I ZNAJSTVENOM OSVJETLJAVANJU FENOMENA ODGOJA*

ANTE VUKASOVIĆ

(Zagreb)

UDK 101 (457.13) »501«
Izvorni znanstveni tekst
primljen 14. 11. 1986.

Pedagogijska teorija se pojavila kao sastavni dio antičke filozofije. Stoljećima se razvijala kao važno područje praktične filozofije. I nakon osamostaljivanja pedagogijske znanosti, odnos prema filozofiji je vrlo prislan i specifičan. Vezuje ih i zajednička prošlost i težnja za spoznavanjem fenomena odgoja. Pedagozi su oduvijek pokazivali zanimanje za postignuća u području filozofije, a filozofi, od Platona do Kanta i od Kanta do naših dana, su nastojali i nastoje osmisliti bit odgojnog čina i njegovo značenje u životu čovjeka i ljudskog društva. Neki od njih su obogatili teoriju odgoja spoznajama trajne vrijednosti.

Bliskost između pedagogije i filozofije, zajednički interesi i nastojanja, postoje i na našem području. To pokazuje filozofsko-znanstvena i znanstveno-filozofska orijentacija Đure Arnolda, Stjepana Matičevića, Stjepana Patakija, Vladimira Petza, Marijana Tkalčića, Vladimira Filipovića i mnogih drugih. U toj plejadi naših zaslužnih filozofa, koji su se teorijski i praktično bavili i odgojnim pitanjima, i pedagoga, koji su pokazivali afinitet za razmatranje filozofskih problema i za postignuća na tom području, ugledno mjesto pripada Pavlu Vuk-Pavloviću.

Ovaj rad je posvećen njegovim pedagogijskim istraživanjima i rezultatima pedagogijskih nastojanja.

Pavao Vuk-Pavlović kao pedagog

Pavao Vuk-Pavlović je primarno filozof, ali je on u isto vrijeme i pedagog. O tome svjedoči struktura njegova studija i njegovi profesionalni interesi. O tome govore njegovi radovi, njegove sklonosti i vrijednosna orijentacija. To kazuje njegov svjetonazor i njegova praktična nastavnička djelatnost.

Studirao je u Leipzigu i Zagrebu. S podjednakim zanimanjem upisivao je kolegije, pohađao nastavu i slušao predavanja iz filozofije i

* U povodu 10. obljetnice smrti Pavla Vuk-Pavlovića

pedagogije. U Zagrebu je filozofiju i pedagogiju učio od Đure Arnolda, našeg poznatog filozofa, pjesnika i osnivača pedagoškog studija Zagrebačkog sveučilišta. U Leipzigu je učenik Wilhelma Wundta, Eduarda Sprangera, Paula Bartha i drugih poznatih nositelja reformskih strujanja u filozofiji, psihologiji i pedagogiji toga vremena. Ta strujanja su posebno snažna na pedagoškom području. Poznata su pod imenom: *reformna pedagogija*.

Tu na samom izvoru P. Vuk-Pavlović upoznaje koncepcije filozofske i kulturne pedagogije, socijalne i individualne pedagogije, aksiološke pedagogije i pedagogije ličnosti. Tu je upoznao glavne predstavnike tih smjerova, slušao njihova predavanja i uz pomoć dijalektičkog pristupa odgoju Theodora Litta mogao je razmotriti fenomen odgoja s različitih stajališta, potpunije spoznati njegovu bit i značenje u životu čovjeka i ljudske zajednice.

Kasnije je na usavršavanju u Berlinu radio u pedagoškom seminaru prof. F. J. Schmidta i polazio je Centralni institut za odgoj i nastavu u Berlinu. To jasno govori o njegovoj profesionalnoj orijentiranosti i težnji za pedagoškom djelatnošću. U skladu s tim, svjedodžba o položenom profesorskom ispitu Sveučilišta u Zagrebu 1922. godine priznaje mu glavne struke: filozofiju i pedagogiju i sporedne struke: njemački jezik i književnost. Ukratko, prema svome studiju i svjedodžbi o položenom profesorskom ispitu, Pavao Vuk-Pavlović je profesor filozofije i pedagogije.

Suglasno sa svojom stručnom i životnom orijentacijom bio je od godine 1928. profesor teorijske i praktične filozofije, teorijske pedagogije i povijesti filozofije i pedagogije u Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Već 1929. godine prelazi na Filozofski fakultet u Zagrebu u svojstvu docenta. Uz veći broj kolegija iz područja filozofije, tu je vodio i kolegije: Povijest odgoja i odgojnih teorija i Filozofija odgoja. Godine 1936. izabran je za pravog člana Hrvatskog pedagoško-književnog zbora u Zagrebu.

Uz brojna za filozofsku baštinu relevantna djela P. Vuk-Pavlović je autor i nekoliko vrlo zapaženih radova iz pedagogije, posvećenih fenomenu odgoja i odgojnoj djelatnosti. Ti njegovi radovi su bili ne samo uočeni nego i visoko vrednovani u nas i u inozemstvu. Predavanjima na Sveučilištu u Zagrebu i tim svojim radovima stekao je ugled jednog od vodećih naših pedagoga u razdoblju između dva svjetska rata. Zato mu je *Pedagoški leksikon* 1939. godine, kao prvo djelo te vrste u nas, posvetio vrlo opsežan članak na gotovo tri stranice. U njemu se posebno izlažu njegove pedagoške koncepcije i njihovo značenje za našu pedagošku baštinu.

Glavno pedagoško djelo P. Vuk-Pavlovića je njegova monografija: *Ličnost i odgoj* (1932). To je prva naša *filozofija odgoja* u kojoj se temeljito razmatraju sva bitna pitanja i glavna obilježja odgoja. U Pedagoškom leksikonu se kaže da je ona »plod pišćeve stvaralačke snage i samoniklog misaonog rada«. Osim nje objavio je više pedago-

gijskih rasprava i studija u pedagojskim časopisima: *Napredak* i *Nastavni vjesnik*. Spomenut ćemo samo najglavnije: *Teorija i odgojna zbilja* (1934); *Odgajateljska obazrivost* (1935); *Na granicama odgajateljske obazrivosti* (1936); *Uzgoj, odgoj i obrazovanje* (1939) i *Prosvjetne smjernice Antuna Radića* (1940). Tim svojim radovima dao je, sa stajališta filozofijske i kulturne pedagogije, cjelovitu teoriju odgoja koju pedagojska znanost i svaka novija teorija odgoja moraju uzeti u razmatranje.

U daljnjem izlaganju podrobnije ćemo se baviti analizom glavnih pedagojskih radova Pavla Vuk-Pavlovića.

Prva naša filozofija odgoja

Rekli smo da je prva naša filozofija odgoja izložena u monografiji: *Ličnost i odgoj* 1932. godine. Sam autor u predgovoru i uvodnoj napomeni to svoje djelo naziva »filosofičko-pedagoškim izvodom«.¹ Knjiga ima 15 poglavlja: *Budućnost*; *Budućnost i vrednote*; *Pedagogika i filozofija*; *Odgajatelj i pitomac*; *Odgajateljska ljubav*; *Lice i zajednica*; *Lice i odgoj*; *Individualitet i kolektivitet*; *Moć i ljubav*; *Politika i odgoj*; *Nezavisnost odgajalaštva*; *Odgajateljsko samoodređenje*; *Odgajateljstvo*; *Lice i pedagoški autoritet*; *Ličnost i budućnost*.

Mi ćemo iz cjelokupnog sadržaja izlučiti deset pitanja koja označavaju temeljna obilježja odgoja ili su na neki drugi način relevantna za uočavanje, shvaćanje i znanstveno određenje odgojnog postupka i njegove teorije. Ta ćemo pitanja posebno razmotriti u ovom strukturnom dijelu koji je posvećen našoj prvoj filozofiji odgoja.

Intencionalnost odgoja

Odgojna nastojanja teže tome da lice (ličnost u mogućnosti kao predmet odgoja) uključe u kulturni život, u kome će doći do izražaja njegovo stvaralačko vrijednosno doživljavanje i sloboda, u kome će ono obogaćivati kulturu i usavršavati samoga sebe sve dok se *lice* ne preobrazu u *ličnost*, koja ima razvijen smisao za vrijednosti, sve osobine potpunog čovjeka i dobrog odgajatelja pa mu odgoj i odgajatelj više nisu potrebni. Time se odgoj preobražava u samoodgoj, a odgajatelj u odgajatelja samoga sebe.

Prema autorovu određenju krajnja svrha odgoja je da »lice preraste u ličnost, a ličnost je čovjek uistinu samo toliko, koliko je nosilac snažnih i uspješnih impulsa i energija za *prenošenje i rasuđivanje* visokih i najviših vrednota života, koliko u njega ima *razvitka odgajalačkog stvaralaštva*, koliko iz njega općenito izvire odgojni utjecaji i učinci«. S druge strane, mora se uzeti da je konkretni odgojni odnos

¹ Pavao Vuk-Pavlović: *Ličnost i odgoj*, Tipografija D.D., Zagreb, 1932, str. 7. i 15.

tek onda ispunio svoju svrhu, »kad se je lice pitomčevo po ovome odnosu dostalo spremne i snage, da *napokon na sebe preuzme samu zadaću i svu njome povezanu odgovornost odgajateljevu*, te baš time u stvari i *prestalo biti 'pitomcem'*. Stoga k bitnome cilju odgoja bezuvjetno i pripada *odgajalačka snaga ličnosti*«. ²

U nastojanju da pronikne u najdublji smisao odgoja, pisac dolazi do zaključka da su vrijednosna orijentacija i namjera odgajanja (»odgajalačko namjerenje«) njegova bitna određenja. Time je, nasuprot panpedagogističkom i tada popularnom pedocentriističkom shvaćanju, jasno spoznao da je *intencionalnost* temeljno obilježje odgoja i da svi utjecaji na odgajnika ne mogu imati dignitet odgojnih utjecaja. U tom smislu kaže: »Svakako će po ovoj svezi biti nužno isključen takav pojam odgoja, kojemu bi opseg bio toliko širok, da bi obuhvatio sve i neposredne i posredne i izravne i neizravne utjecaje, kojima čovjek može da bude izvrnut i kojima uopće može podleći«. ³

Ukratko, slučajni, nenamjerni i neosmišljeni utjecaji u smislu tzv. funkcionalnog odgoja — nisu odgojni utjecaji. Time je uočena bitna komponenta svakog odgojnog čina, tj. njegova namjera, intencija, svrhovitost kao osmišljene ljudske djelatnosti. To je mnogo suvremenija postavka od shvaćanja nekih naših suvremenika koji uopće ne razlikuju svjesnu i cilju usmjerenu odgojnu djelatnost od brojnih slučajnih i u biti stihijskih utjecaja u životu.

Vrijednosna orijentacija

Već smo istakli da Pavao Vuk-Pavlović vrijednosnu orijentaciju i namjeru odgajanja smatra bitnim određenjima odgoja. U prvoj točki smo govorili o namjeri, intencionalnosti. U ovoj ćemo razmotriti vrijednosnu orijentaciju odgoja. Promatrajući pedagošku funkciju iz perspektive filozofijske pedagogije i filozofije kulture konstatira da odgojni proces zahvaća »svu kulturu i sva njezina područja«. Bitni smisao odgoja je u očuvanju i prenošenju kulturnih vrijednosti.

Suprotno gledištima didaktičkog intelektualizma i pedagoškog fatalizma, autor zna da se odgoj ne smije svoditi samo na intelektualnu sferu ili samo na spoznajnu komponentu. Njegov bitni sastavni dio je vrijednosno doživljavanje, nastojanje oko »prenošenja, rasađivanja i očitovanja vrednota *buđenjem vrijednosnih doživljaja*«. ⁴ Zato se odgajatelji ne bi smjeli zadovoljavati samo obrazovanjem nego bi morali težiti ostvarivanju odgojnih zadataka u vrijednosnom smislu. Odgajatelj se obraća odgajniku upravo u ime vrednota, da ga učini prijemljivim za vrednote, da mu olakša uzlet do vrednota. ⁵

² Isto, str. 248., spacionirao P. V-P.

³ Isto, str. 12—13.

⁴ Isto, str. 48., spacionirao P. V-P.

⁵ Isto, str. 63.

Poput ljestvice i hijerarhije vrednota autor razlikuje antropološko-aksiološku ljestvicu: individuum — lice — ličnost. Najniži stupanj je *individuum* kao biološka jedinka. Najviši stupanj je *ličnost* kao zrelo, oformljeno, potpuno, humano, etički i vrijednosno valjano ljudsko biće. Između ta dva stupnja nalazi se *lice* kao osoba koja živi i djeluje u području kulture. Ima određeni smisao za vrednote, ali još nije ostvarena konačna svrha. Lice se mora stalno razvijati, usavršavati i tako prerasti u ličnost. Zato tu postoje mogućnosti i povoljni uvjeti za odgojno djelovanje.

S pedagoškog stajališta lice je predmet, a ličnost svrha odgoja. Lice nalazi svoj smisao u kulturnom stvaralaštvu. Postojanim i odgojem usmjeranim kulturnim djelovanjem u ljudskoj zajednici ono stalno afirmira svoju osobnost, izgrađuje svoju osobnu kulturu, osobno se razvija, a time obogaćuje i razvija i zajednicu u kojoj živi. Ukratko, u procesu odgoja izgrađuju se ljudi kao vrijednosna bića, razvija se ljudska zajednica, afirmira ljudska kultura i odgovarajuće vrijednosti. Time je čitava odgojna djelatnost vrijednosno relevantna i, samo po sebi se razumije, mora biti *vrijednosno orijentirana*.

Futurologijska zasnovanost

Kao vrijednosno biće čovjek smisao svojih nastojanja nalazi u streljenju prema budućnosti i njenom unapređivanju. To je čovjekova vjera u budućnost. Ako je smisao odgoja u očuvanju i prenošenju svih kulturnih vrijednosti, onda je to proces stalnog unapređivanja budućnosti, što govori o njegovoj futurologijskoj zasnovanosti.

Pisac kaže: »Vežući davno jučer s nedoglednim sutra koračaju stalnom stazom povijesnog zbivanja pokoljenja roda čovječjega za pokoljenjima, da sveta dobra stečena trudom života prenose opet i opet na porod budućnosti. I nikakva nije druga sila skrovida ona i čudesna spojnica, što one, koji su bili, veže moćno u nerazdružnu cjelinu s onima, što imaju da dođu, te nekako sveđ nanovo lomi i zastrašnu snagu same smrti, nego upravo tajanstveni ovaj zakon neumorna prenošenja nezatajivih vrednota, što same . . . , neprekidnim slijedom ljubavi nestalo prelaze od prošlosti na budućnost.«⁶

Odgajanje je uvijek usmjereno na budućnost, jer traži promjene, razvitak, usavršavanje ljudi, ljudske zajednice i njene kulture, jer svoje ciljeve uvijek pronalazi i projektira u budućnost. Pedagogijski zakon prenošenja, što omogućuje da se tekovine filozofije, umjetnosti i znanosti prenose »od pojedinca na pojedinca, od naroda na narod, od pokoljenja na pokoljenje«, ujedno omogućuje kontinuitet, razvitak, povijest ljudskog društva i njegove kulture. I samo koliko je moguće to duhovno oplodivanje, »samo toliko je moguće rađanje budućnosti«.⁷ A

⁶ Isto, str. 19.

⁷ Isto, str. 23. i 28.

svrha odgoja je upravo održavanje tog povijesnog kontinuiteta i razvitka što omogućuje rađanje budućnosti. Zato je budućnost »predmet pedagoškoga váljanja«, kao što je istina spoznajnog, a dobrotu — ćudorednog. Ukratko, *budućnost* je pedagoška vrijednost što osvjetljava odgojna nastojanja.

Univerzalno znaćenje

Istinski odgoj ne dopušta diskriminaciju, odnosi se na sve ljude bez razlike, uključuje raznovrsna jedinstvenom svrhom povezana odgojna područja, stremi prema ćovjeku kao najvišoj vrijednosti, prema zreloj i potpunomj lićnosti, prema cijelom ćovječanstvu. Drugim rijećima, odgojni proces je vrlo složen, jedinstven, potpun, ćjelovit pa, promatran s različitim stajališta, uvijek ima vrlo široko — opće znaćenje.

U razdoblju vrlo oštrih politićkih sukoba u zemlji, kada su se u Evropi počele konfrontirati i snage i strasti koje će gurnuti Svijet u katastrofu drugog svjetskog rata, P. Vuk-Pavlović piše da istinski odgajatelj ne pita »ni odkuda je tko, ni kojega je roda, ni koje je vjere, ni koje je narodnosti, ni koje je puti. Odlučan mu je ćovjek pogledom na ostvarenje vrednota ... I gdje god mođe da bude općenito ljudskoga razumijevanja, ondje će se naći i mogućnosti, da se u svoj punoći i u neumanjenoj ljepoti začne odgojni odnos«. Ukratko, odgajatelj će naći »svoje mjesto svagdje gdje žive ljudi i gdje među njima mođe da živi ljubav«. ⁸

Pisac odbacuje politićke strasti i opredjeljenja. Odgajatelj mora slijediti svoj pedagoški poziv. Njegov ideal je samo istinski ćovjek, ćovjek što zvući gordo. Odgovoran je ćitavom ćovječanstvu kao ljudskoj zajednici. Istinski i plemeniti odgoj »gradi svoje temelje na najširoj općoj ćovječanskoj osnovici«. Za Vuk-Pavlovića odgoj je »opće ćovječansko služenje ćovječanstvu«. U tom smislu on kađe: »Toćno uzevši ima samo opće ćovječanskog, opće ljudskog odgoja ili ga uopće nema«. ⁹ I odgojni ideal ima općeljudsko znaćenje, jer se ne mođe govoriti o lićnosti ako u nje nema djelatnosti općeg znaćenja, ako ne zastupa općeljudske stavove i vrijednosti. Lićnost »sije sjeme budućnosti«. Obilježava je ljubav prema ćovjeku i prema općeljudskim vrednotama. ¹⁰

S druge strane odgoj nije upućen samo na neku ili samo na neke vrijednosti, nego vrijednosti uopće. I po tome ima on opći karakter. Zato se ne mođe svoditi samo na tjelesni odgoj, intelektualni odgoj, moralni odgoj ili bilo koje drugo odgojno područje. Sva ta područja imaju smisao i opravdanje samo toliko koliko pridonose ostvarivanju punoće i ćjelovitosti odgoja, jer je odgoj jedan i jedinstven i ima općeljudsko, *univerzalno znaćenje*.

⁸ Isto, str. 202—203, spac. P. V-P.

⁹ Isto, str. 206—207.

¹⁰ Isto, str. 249—250.

Nezavisnost odgojnog postupka

Pisac zastupa nezavisnost i punu samostalnost odgojnog rada. On kaže da postoje dva načina djelovanja, kojima se čovjek različito određuje: političko i odgojno. Političko i odgojno djelovanje ne vode istom cilju i zato ne idu uporedo. Političko je usmjereno prema postizanju moći, a odgojno je inspirirano ljubavlju. Političko je u funkciji očuvanja poretka, čuva postojeće, slavi prošlo, usidreno je u prošlosti, konzervativno je. Odgojno djelovanje je orijentirano prema budućnosti, traži promjene, razvitak, usavršavanje čovjeka i čovječanstva i time je u osnovi revolucionarno. Budući da se političke i odgojne smjernice međusobno isključuju, autor traži *autonomiju* odgojnog rada i odgojnih ustanova. To znači da odgoj ne bi smio postati sredstvo politike. Morao bi slijediti svoje svrhe, općeljudske a ne političke ideale. Zalažući se za odgojnu funkciju škole, zastupa autonomno, ni od kakvih izvanodgojnih utjecaja smetano, *samoupravno školstvo*.

Na prvi pogled moglo bi se reći da je to građanska teza o apolitičnosti odgoja i škole, ali ne treba zanemariti sredinu i uvjete u kojima je nastala. Braniti tezu o autonomnosti, političkoj nezavisnosti i samoupravnosti škole u Kraljevini Jugoslaviji značilo je nastojanje da se škola i prosvjetni radnici oslobode svih mogućih pritisaka, stranačkih borbi i sukoba, kako bi mogli neometano vršiti svoju odgojnu i istinski ljudsku funkciju.

Razumije se, može se reći i to da je teza utopijska, jer takva škola u klasnom društvu nije moguća. Međutim, iako puna samostalnost, nezavisnost i samoupravnost školstva nisu mogući, to ne znači da se slobodarski duhovi trebaju miriti sa svim političkim i ideološkim manipulacijama u području odgoja i odgojno-školskog sustava i da se ne trebaju boriti protiv njih. Takve manipulacije su pokazale svoje pravo lice na Istoku i na Zapadu i počinile su neprocjenjive štete istinskom odgoju, ostvarivanju zajedništva i općeljudskih ideala. Zato je ideja o slobodi izvornog i čistog odgojnog postupka, koji stremi oživotvorenju općeljudskih ciljeva i generičkih općeljudskih vrijednosti, i danas vrlo aktualna. Ona nije uperena protiv politike, ali se čuva svake nadređenosti i manipulacija koje mogu biti uperene protiv čovjeka i njegovih humanističkih stremljenja.

Odgajateljska ljubav

Odgojni proces pretpostavlja osobni odnos, stalni odnos »naročita subjekta prema naročitu subjektu: lica prema licu«, odgajatelja prema odgajaniku. Za njega je bitna pedagoška napetost između odgajatelja i odgajanika, koju pisac naziva pedagoškim odnošajem.

Pedagoški odnošaj zavisi o ličnosti odgajatelja, ali i odgajanika kao subjekta. U njemu ne smije biti nasilja, prisiljavanja, dresure. On pretpostavlja međusobno razumijevanje, obostrano prihvaćanje, uvažavanje, zajednička nastojanja. U tome je smisao »slobodno nastalog od-

gojnog odnošaja«. A gdje nema takvog pedagoškog odnošaja, nema ni mogućnosti da se odgaja.¹¹ Zato odgajatelj ne smije nametati odgajaniku svoju volju i stavove. On samo potiče, usmjerava ali pritom uvažava htijenja i osobitosti odgajanika. Jednom riječju, pedagoški akt pretpostavlja i traži takt, uvažavanje, poštovanje i ljubav, ljubav pedagošku i odgajateljsku.

Poput E. Sprangera, koji odgojne postupke utemeljuje u ljubavi, i G. Kerschensteinerja, u koga je pedagoška ljubav bitna komponenta odgajateljskog poziva, i P. Vuk-Pavlović odgojni proces zasniva na ljubavi. *Pedagoška ljubav* dobiva tu značenje općeg odgojnog načela. Ona pretpostavlja snažnu ličnost odgajatelja. Ne smije biti egoistična, ni subjektivna, ni slijepa. Sadrži vjeru u uspjeh odgojnog rada i pozitivno je pedagoški usmjerena.

Odgajateljska ljubav cilja na obogaćivanje odgajanika vrednotama, gleda u njemu ono što treba da postane, orijentirana je na pozitivno i na budućnost, pretpostavlja prihvaćanje i uzvratanje, jer je samo primljena i prigrljena ljubav trajna moć, koja će utjecati i djelovati. »Tako se moraju odgajatelj i pitomac (odgajnik) u ovoj ljubavi sresti, njome se vezati i u njenu tijeku, u njezinu izvijenju naći odgoju put i smisao«. ¹² Moglo bi se reći da se »sav odgoj rađa iz duha ljubavi te se samo iz ovoga duha i može da rodi«. ¹³ Zbog toga će i na najvišem stupnju savršenstva čovječanstvo trebati »odgajateljske ljubavi i odgajalačke stvaralačke snage«. ¹⁴

Pedagogička funkcija

Odgojni proces pretpostavlja lice i zajednicu, odgajatelja i kulturu. Kao što lice nije samo biološka jedinka nego ljudsko biće sposobno za vrijednosna doživljavanja i odgovarajuća djelovanja, ni zajednica nije obična gomila, skup pojedinaca, nego je mora povezivati neko zajedničko načelo, »duh zajednice«. Ljudska zajednica je kulturna zajednica. Ona obuhvaća mnogo lica. Nema zajednice bez lica, ni lica bez zajednice, a jedni i drugi su mogući samo u okviru ljudske kulture.

I kao što se međusobno uvjetuju i omogućuju lica i zajednica, isto tako se dodiruju, uvjetuju i prožimaju osobna kultura i kulturna dobra kao zajednička kultura, subjektivna i objektivna, unutarnja i izvanjska. A sve je to podvrgnuto razvitku. Razvijajući se, lice prerasta u ličnost. I kultura se mora stalno razvijati, a razvijajući se u vremenu stvara povijest. U svemu tome glavnu zadaću ima *pedagogička funkcija*. Ona polazi od lica i lične kulture, a smjera na ličnost i ljudsku zajednicu, na opće vrednote, kulturna dobra i zajedničku kulturu. »Tako odgojno djelovanje nije samo u povijest utkano, ono je štoviše izaziva

¹¹ Isto, str. 55.

¹² Isto, str. 57.

¹³ Isto, str. 70, spac. P. V-P.

¹⁴ Isto, str. 251.

i gradi u svjesnoj namjeri živo na njezinu razvitku, prema čemu pedagoška funkcija i pripada odlučno među funkcije povjesnotvorne... što tijek povijesni pokreću.«¹⁵

Vrhovni buditelj te funkcije je unutarnja dinamika kulture i čovjekova težnja za usavršavanjem, a probuđena funkcija pretpostavlja odgajatelja. »Lice i zajednica su stožeri oko kojih mu se kreće djelovanje, zajednička je i lična kulturna svrha, koja se gleda dostati. Ovdje je mjesto njegova nastojanja, tu smisao njegova pozvanja.«¹⁶ Pedagoška funkcija nuždom svoga bivstva neprestano priprema tlo budućim promjenama. U tome se očituje njena progresivnost i revolucionarnost.

Protiv jednostranih nastojanja

Smisao odgoja nije i ne može biti ni u krajnjem individualiziranju, ni u krajnjem socijaliziranju. Čisti individualitet ne može biti svrha odgoja, jer bi njegova sloboda bila egoistična, uperena protiv drugih ljudi i zajednice, izjednačila bi se sa samovoljom i anarhijom. Individuum kao biološka jedinka ne poznaje etičke kriterije i spušta se na razinu životinjskoga življenja. Apsolutna sloboda i jednakost se bezuvjetno isključuju. Individualitet »nasilnički za sebe svojata slobodu.«¹⁷ On »živi u tami vrijednosne noći«. Zato se ne može polaziti od individuuma i težiti individualitetu kao svrsi. Značilo bi to »živjeti mimo savjesti.«¹⁸

Isto tako ni krajnji kolektivitet ne može biti svrha odgoja, jer on pretpostavlja izvanjski autoritet. Bez toga bi bio ravan čoporu bez glave, vojsci bez vođe, stadu bez pastira. Taj izvanjski autoritet nameće one norme, zakone, načela koja njemu odgovaraju. Kolektivitet je kvantitativno proširenje individualiteta. »Krajnji individualizam i najširi kolektivizam u zbilji idu uporedo, ... obodvoje je samo lice i naličje iste osnovne volje, volje za moću i samovlašću«. Oni se upotpunjuju kao što su jedan na drugog upućeni tlačitelj i potlačeni, vođa i vođeni.¹⁹

Tako se pokazalo da se ni čisti individualitet, ni goli kolektivitet »ne daju u okviru *specifično ljudskoga* određenja ostvariti u radikalnome smislu«, ne mogu biti svrhe odgoja. Kad bi se ostvario individualitet kao svrha, svijet bi se pretvorio u zvjerinjak, čovjek bi bio »rastočen u svome svojstvu 'lica'«, a kad bi se ostvario kolektivitet — bio bi ponižen do roba, do savršeno poslušnog bića, do dresirane i u okove stavljene životinje.²⁰ »Nema dakle ni čista individualna ni čista socijalna odgoja.«²¹

¹⁵ Isto, str. 72.

¹⁶ Isto, str. 80.

¹⁷ Isto, str. 117.

¹⁸ Isto, str. 102.

¹⁹ Isto, str. 119., spac. P. V-P.

²⁰ Isto, str. 120.

²¹ Isto, str. 91.

Izbjegavajući krajnosti, pisac naglašava da se individualna i socijalna komponenta ljudskoga bića mogu i smiju razvijati samo toliko, koliko to nije na štetu ljudske osobnosti, čovječnosti, razvitka zrele i potpune ličnosti. Premda je P. Vuk-Pavlović dobro poznao koncepcije i individualne i socijalne pedagogije, iako je slušao predavanja predstavnika tih pravaca, nije prihvatio njihova gledišta. Njegova je teza uperena *protiv jednostranosti i ekstremnosti* i jednog i drugog pravca. Zalaže se za izbjegavanje uskih pristupa, za izmirenje suprotnosti i za afirmaciju ljudske ličnosti i istinski ljudske zajednice.

Pedagogički autoritet i sloboda

Pedagogički odnošaj, vidjeli smo, pretpostavlja dva subjekta odgojnog rada: odgajatelja i odgajanika. U njemu »jedan i drugi imaju jednako odlučnu riječ«, jer se odgajanje »dade razumjeti samo kao djelovanje iz slobode«. ²² Međutim, slobodu ne treba shvatiti ni kao samovolju, ni kao slučajno lutanje bez logičkog smisla i vrijednosne orijentacije. Odgoj ne smije biti ni stihija ni samovolja, ni neosvješteno srljanje ni nasilje i prisiljavanje. On uvažava odgajanika kao slobodno biće, ali je i vrijednosno usmjeren. Istinski odgajatelj ne nameće, ne prisiljava, ne dresira, ali pokazuje, potiče, usmjerava.

U osnovi svakog odgojnog čina mora biti ljubav i sloboda, ali slobodu treba shvatiti u etičkom značenju. Odgajateljeva djelatnost je stvaralačka. Pedagogički odnošaj pretpostavlja iskreno i bezuvjetno uvažavanje odgajanika u svim njegovim vrijednosnim doživljajima. Odgajnik se slobodno određuje prema vrednotama i zato »ne može za nj biti višega autoriteta od samoga vrijednosnoga doživljaja...« ²³ Ali to ipak nije pedocentristički shvaćen slobodni odgoj u smislu negativnog odgoja. Odgajatelj, istina, ne smije odgajaniku nametati svoje stavove, ali on sam kao ličnost mora biti prijemčiv za vrijednosne doživljaje. Tu on pruža poticaje, inspirira. Tu se traži sazvučje i rezonancija vrijednosnog doživljavanja.

P. Vuk-Pavlović je, očito, dobro poznao dijalektičko stajalište T. Litta, prema kome odgoj nije ni slobodan rast, ni izvanjsko vođenje, nego istovremeno uključuje i unutarnju slobodu i odgojne poticaje i utjecaje. To se jasno razabire iz njegova shvaćanja odnosa između odgajatelja i odgajanika: »Tako se i njihov odnos, u kojemu upravo i jesu međusobno vezani stožerima odgoja, mora već kao odnos, koji nije odnos moći, nego je — unatoč svoj unutrašnjoj nekoj napetosti, koja je kao baš 'odgojna' njime dana — odnos ljubavi, temeljiti na *obje-stranom*, a ne samo na jednostranom priznanju i poštivanju opće ljudskoga dostojanstva i slobode, koju ono traži i u kojoj *pedagogički autoritet* kao takav nužno počiva.« ²⁴

²² Isto, str. 52. i 53.

²³ Isto, str. 227.

²⁴ Isto, str. 232., spac. P. V-P.

Pedagogički autoritet je moguć i potreban, ali on ne smije sputavati slobodu odgajnika. Drugim riječima, to je autoritet pedagogičke ljubavi, a ne moći i nasilja. U tom smislu piše: »Pedagogički autoritet nije nikako i ni u kojem vidu autoritet moći, već je naprotiv autoritet ljubavi, autoritet, koji to manje ograđuje lice (odgajnika), što je silniji, i koji u svoj svojoj veličini i nesavladivosti ipak ne sputava čovjeka ni tjelesnim ni duševnim okovljem, ni lisičinama ni strahom prijetnjama izazvanim, ni nadom obećanjima probuđenom, nego — koliko je istinit, nepatvoren, u sebi čist i vjeran najizvornijem svom bivstvu — samohranom snagom oslobađa život, kojega se takne.«²⁵ To je autoritet potpune i prave ličnosti, koja osvaja svojim duboko ljudskim postupcima, to je pravi, a ne lažni autoritet.

Pedagogija kao znanost

Pedagogija je znanost o odgoju, ali je P. Vuk-Pavlović, u duhu filozofijske pedagogije, smatra filozofijskom disciplinom. To je pitanje s kojim se, s pedagoškog stajališta, ne možemo suglasiti. Ali ono i nije bitno u pedagoškim razmatranjima autora monografije: *Ličnost i odgoj*. To djelo i ostali njegovi pedagoški radovi su posvećeni fenomenu odgoja. U njima je razrađena i vrlo cjelovito postavljena teorija odgoja.

Pedagogija kao znanost o odgoju, njeno mjesto u znanstvenom sustavu, mogućnosti njene znanstvene autonomije i posebnog sustava pedagoške znanosti — nisu u žarištu razmatranja P. Vuk-Pavlovića. On se bavi određenjem, smislom i funkcijom odgoja, odgojnim procesom i njegovim ostvarivanjem, a pedagogije kao znanosti o odgoju samo se periferno dotiče.

Još neki prinosi teoriji odgoja

U prethodnom smo dijelu analizirali važnija pitanja teorije odgoja izložene u knjizi: *Ličnost i odgoj*. U ovom ćemo razmotriti još neka pitanja o kojima je pisao u kraćim radovima tiskanim u časopisu *Napredak*, u razdoblju od 1934 do 1940. godine. Izdvojit ćemo pet već spomenutih radova: *Teorija i odgojna zbilja*; *Odgajateljska obazrivost*; *Na granicama odgajateljske obazrivosti*; *Uzgoj, odgoj i obrazovanje i Prosvjetne smjernice Antuna Radića*.

Posljednji od navedenih radova prezentira tekst predavanja održanog 14. siječnja 1940. na svečanoj sjednici Hrvatskoga pedagoškog-književnog zbora u Zagrebu. U njemu pisac izlaže filozofske i pedagoške osnove prosvjetne koncepcije i nastojanja Antuna Radića. Interpretira njegovo shvaćanje: domovine i države, pokreta, naroda, jedinstva

²⁵ Isto, str. 231.

i slobode, politike, seljaštva, naroda i gospode, sela i grada, jedinstvenosti, svestranosti i samoniklosti prosvjete, čovječnosti, mirovotvorstva, škole i doma, obrazovnog i odgojnog ideala u liku čovjeka duboke i nepokolebljive socijalne svijesti koji istupa protiv neljudskosti i nepravde, a bori se za socijalnu pravdu, ljudsko dostojanstvo, za narodne i općeljudske ideale.

U preostala četiri rada autor razmatra četiri važna pitanja teorije odgoja. Bavi se određenjem najglavnijih pedagoških pojmova, analizira odnos pedagogijske teorije i prakse, izlaže svoje poglede na lik odgajatelja i njegovu obazrivost i u tom kontekstu osvjetljava pedagoški odnos odgajatelja i odgajanika. Slijedit ćemo njegova razmatranja tih pitanja.

Pojmovna određenja

U radu: *Uzgoj, odgoj i obrazovanje*²⁶ pisac se zalaže za precizno određenje i razlikovanje temeljnih pedagoških pojmova i termina. U tom smislu interpretira sadržaj pojmova: uzgoj, izobrazba, obrazovanje i odgoj.

Uzgoj shvaća kao skrb oko prirodnog opstanka pojedinca. Tome krugu djelovanja pripadaju nastojanja da se održe tjelesne i psihičke funkcije, odnosno cjelokupna briga oko tjelesnog i psihičkog zdravlja.

Izobrazba se odnosi na struku, gajenje radne sposobnosti, izgrađivanje stručne spreme. Izobraženost čini pojedinca vještim poslu i sposobnim da uspješno obavlja svoje profesionalne zadatke.

Obrazovanje zahvaća racionalnu komponentu čovjekova bića. Karakterizira ga usvajanje znanja i razumijevanje. Ono može potpomoći ostvarivanje vrijednih ciljeva, ali u moralno defektnih ljudi može postati i »opasnim i strašnim sredstvom« uperenim protiv vrijednih ciljeva, protiv kulture i drugih osoba. »Upravo zbog takve mogućnosti obrazovanje i ne prodire u najdublji sloj čovjekovanja, pa zato i ne može da znači završnu skrb i krajni napor oko čovjeka i čovječstva.«²⁷

Odgoj je osposobljavanje za vrijednosno doživljavanje. U povijesnom smislu označava on prenošenje vrednota, održavanje kontinuiteta kulture u slijedu naraštaja. On je i »stvaralačko ostvarivanje budućnosti«. Omogućava usavršavanje čovjeka, izgrađivanje ličnosti i obogaćivanje ljudske kulture. On zahvaća čitava čovjeka i vodi do onih dubina ljudskosti na kojima se zasnivaju istinski ljudski postupci i ostvarivanje kulturnih dobara u zajednici. Zato je odgoj krajnja svrha pedagoških nastojanja. »Zadaća je prema tome svemu bivstvu primjerenome gajenju čovjeka i čovječstva, da izgradnjom svijesti svestrane odgovornosti i produblivanjem njenim u smjeru svih mogućnosti vred-

²⁶ *Napredak*, Zagreb, 1939 (god. 80), br. 10, str. 448—462.

²⁷ Citirano djelo, str. 458.

novanja oblikuje čovjeka kao lice, koje će moći da se i preraste u ličnost.«²⁸

Dosljednim razlikovanjem termina i njima odgovarajućih pedagoških pojmova: uzgoj, izobrazba, obrazovanje i odgoj; dajući odgoju najšire značenje, shvaćajući ga kao vrijednosnu kategoriju i postavljajući kao posljednju svrhu pedagoškog djelovanja, P. Vuk-Pavlović je spoznao bitni smisao i značenje odgajanja u životu čovjeka i ljudske zajednice. Takvim razlikovanjem odgoj se ne može svesti samo na obrazovanje, samo na uzgajanje i izobražavanje; ne može se srozati na puko informiranje, memoriranje podataka, a nastava i škola ne mogu izgubiti svoju odgojnu funkciju. Zato bi od njega mogli i trebali učiti naši suvremeni predstavnici didaktičkog intelektualizma, koji obrazovanje pretpostavljaju odgoju, i pedagoškog fatalizma, koji uopće ne vide razliku i ne žele razlikovati pojmove: odgoj i obrazovanje.

Odnos teorije i prakse odgoja

U kraćoj raspravi: *Teorija i odgojna zbilja*²⁹ P. Vuk-Pavlović uočava da u stvarnosti postoji raskorak između pedagogijske teorije i odgojne prakse. Istina, nesuglasje između predstavnika znanstvene teorije i prakse ima šire razmjere, ali, primjećuje autor, »čini se pak, da ta neka napetost između teorije i prakse ne izbija gotovo nigdje tako osjetljivo, kao baš na području *pedagogičkome*.« Shvaćajući štetnost takvog stanja, reagirao je na to vrlo aktualno pedagoško pitanje.³⁰

Spoznavši značenje teorijskih znanstvenih spoznaja za unapređivanje odgojne prakse, razmatra neke prakticističke prigovore teoriji odgoja i kaže: »Zato pak onaj, tko nastupa protiv neke teorije *pozivajući se na 'praksu', njene mogućnosti i njene potrebe*, onaj, tko neku pedagogičku teoriju kori zbog 'nerealnosti', treba da prije svega dobro ispita razinu svoje rođene odgajalačke prakse i mjerila za kojim se povodi.«³¹ To stoga što je moguće da netko sa stajališta loše prakse kritizira teorijske postavke koje ne razumije ili ih iz komoditeta nije spreman prihvatiti, primijeniti i provjeriti.

Pisac je uočio da u stvarnosti odgoja ima površnog, neosmišljenog, komotnog, šabloniziranog, tromog i neinventivnog prakticizma i da se ponekad pedagogijska teorija razmatra i vrednuje iz te perspektive. Zato upozorava na tu pojavu i argumentirano brani pedagogijsku teoriju od kritike s pozicija loše prakse. Zaista, nije i ne može biti svaka praksa kriterij istine, jer postoji i loša praksa. I ta ideja je i danas vrlo aktualna, a uz postavku: »Praksa je kriterij istine«, treba dopisati i drugu: »Ništa praktičnije od dobre teorije.«

²⁸ Isto, str. 453.

²⁹ *Napredak*, Zagreb, 1934 (god. 75), br. 1—2, str. 50—55.

³⁰ Citirani rad, str. 52.

³¹ Isto, str. 55., spac. P. V-P.

³² *Napredak*, Zagreb, 1935 (god. 76), br. 10, str. 393—405.

O liku odgajatelja — odgajateljska obazrivost

Rasprava: *Odgajateljska obazrivost*³² je posvećena liku odgajatelja, njegovim odlikama i pedagoškoj funkciji. Naprijed smo govorili o odgajateljskoj ljubavi. Odgajateljska obazrivost se zasniva na toj ljubavi. To je »budno i neumorno brižljivo obaziranje na sve (i napose na odgajalačke) stvaralačke mogućnosti lica, pa bi se tako i smjelo nazvati 'odgajateljskom obazrivošću'.«³³

Ona se odnosi na odgajanika kao subjekta, na sve vrednote i na budućnost kojoj se teži. Podrazumijeva puno razumijevanje i uvažavanje, pedagoški takt, smisao za vrednote, osjećaj dužnosti i odgovornosti, stvaralačko angažiranje u postavljanju odgojnih svrha i ostvarivanju odgovarajućih ciljeva i zadataka. Nastoji da potiče odgajanika u njegovim pozitivnim nastojanjima, u razvijanju njegove ličnosti. Pozitivno je orijentirana. Zato se utemeljuje u poštovanju, uvažavanju osobnih stavova, nastojanja, inicijativa, slobode. Vrlo je raznovrsna i ovisi o konkretnim situacijama. Zbog toga nije moguće propisati konkretne postupke za svaku priliku, ali se mogu naznačiti neke opće pretpostavke odgajateljske obazrivosti.

Kao opće pretpostavke autor opisuje: ljubaznost, učtivost, autodisciplinu, sposobnost nadziranja samoga sebe, samosavladvanje, kulturu ponašanja i ophođenja s ljudima, uvidavnost, staloženost, smirenost, odlučnost, ozbiljnost, poznavanje odgajanika. *Odgajateljska obazrivost* pretpostavlja i traži sposobnost odgajatelja da se uživi u psihi odgajanika poput umjetnika, da procjeni njegove mogućnosti razvitka, da ga promatra unaprijed, da ga vidi onakvog kakav treba da postane i da ga usmjerava u tom pravcu. To je sposobnost »umjetničkog prozrijevanja ljudskog bića«, i to je jedna od odlika odgajateljske obazrivosti.³⁴ Obazrivost je inkompatibilna s težnjom za vlašću i za upravljanjem drugim osobama. Time nam pisac izlaže odlike i ocrtava lik pravog odgajatelja. Pedagoška obazrivost je osnova odgajateljske krijeposti.

Svatko nije prikladan i sposoban za odgajateljski poziv. Zato se zalaže za adekvatnu selekciju u izboru nastavnika — odgajatelja i s obzirom na znanje, sposobnosti i ljudska svojstva odgajatelja. Suhoparnom obrazovanju za nastavnički i odgajateljski poziv pisac pretpostavlja visoku školu odgajateljske obazrivosti. To je još jedna aktualna misao kojoj bi nastavnički fakulteti morali obratiti više pozornosti.

Odnos odgajatelja i odgajanika

Pitanjem odgajateljske obazrivosti bavio se P. Vuk-Pavlović i u radu: *Na granicama odgajateljske obazrivosti*,³⁵ ali je tu težište na međusobnom odnosu između odgajatelja i odgajanika. Naime, odgaja-

³³ Citirani rad, str. 396.

³⁴ Isto, str. 401.

³⁵ *Napredak*, Zagreb, 1936 (god. 77), br. 10, str. 399—405.

teljska ljubav i na njoj zasnovana obazrivost smjeraju na odgajnika kao subjekta, »na biće, koje po bivstvu svom ne može biti samo pust objekt, nego se i stalno i nužno doživljava kao subjekt, smjera ukratko na lice kao svoj cilj i na njegov uspon do ličnosti.«³⁶

Ostajući vjeran svojoj tezi o *dva subjekta odgojnog procesa* autor kaže da odgojno djelovanje ne ovisi samo o odgajatelju. Ono se utemeljuje u »zazbiljnosti odgojnog odnosa«, a taj odnos pretpostavlja i odgajatelja i odgajnika. »Pri tome pak lice odgajnikovo nije nipošto neki pasivni elemenat ili beznačajna veličina (objekt) . . .«. Naprotiv, odgajnik sa čitavom svojom konstitucijom ne samo da ulazi u odgojni odnos, nego ga sa svoje strane, baš kao i odgajatelj, i uvjetuje i sudređuje.³⁷

Odnos odgajatelja i odgajnika zasniva se na međusobnom razumijevanju, uvažavanju i poštovanju. Prisili i nadmoći tu mjesta nema. Istina dopušta i kazne, ali upozorava da je prilikom primjene potreban velik oprez. Ona ne smije narušiti pedagoški odnos između odgajatelja i odgajnika, jer tada nije moguće odgojno djelovanje. Opravdana je samo ako pridonosi učvršćivanju toga odnosa, ako odgajnika jače veže uz odgajatelja.³⁸ Time je primjena kazni u odgoju vrlo ograničena.

P. Vuk-Pavlović zastupa tezu da ne može svatko svakoga odgajati i da ne može svatko od svakoga biti odgajan, odnosno da će jedni odgajatelji biti podesniji za jedne odgajanike, a drugi za druge. Zbog toga organizacija odgoja ne smije biti kruta. Ona mora pružati mogućnost da »pravi odgajatelj nađe pravog odgajnika, a isto tako i odgajnik svog odgajatelja.«³⁹ Otuda potreba da odgajnici i odgajatelji bez većih teškoća mogu prelaziti iz škole u školu, iz razreda u paralelni razred ili iz jednog doma u drugi. Zalaže se za elastičniji, prisniji i kvalitetniji obiteljski odgoj i pretpostavlja da bi se postigao određeni napredak »kad bi nauka o odgoju bar u najširim crtama i u najužem opsegu ušla kao obavezni predmet u sve škole, bar u sve srednje.«⁴⁰

Cjelovita teorija odgoja

Pavao Vuk-Pavlović je primarno filozof, a tek potom i pedagog. Veći broj njegovih djela je iz područja filozofije. Fenomenu odgoja je posvetio samo jednu monografiju i nekoliko kraćih rasprava. Međutim,

³⁶ Odgajateljska obazrivost, Napredak, Zagreb, 1935 (god. 76, br. 10, str. 395).

³⁷ Na granicama odgajateljske obazrivosti, *Napredak*, Zagreb, 1936 (god. 77), br. 10, str. 399.

³⁸ Isto, str. 404.

³⁹ Isto, str. 404.

⁴⁰ Isto, str. 405.

zahvaljujući njegovoj stvaralačkoj snazi i punoći razmatranja, u njima je izložio sva bitna pitanja teorije odgoja i time dao cjelovitu viziju jednog zaokruženog i koherentnog shvaćanja odgoja i njegove funkcije.

U svom glavnom pedagojskom djelu: *Ličnost i odgoj* i rasprava-ma koje ga, u nekim pitanjima, produbljuju i dopunjuju, autor je podrobno, pregledno i jasno definirao osnovne pedagoške pojmove, objasnio smisao i značenje odgojne djelatnosti u životu čovjeka kao pojedinca i ljudske zajednice kao cjeline. Razmotrio je i izložio svrhu i zadatke odgoja, analizirao odgojni akt, čin ili proces i pokazao njegovu složenost i univerzalnost. Upozorio je na temeljna obilježja odgoja kao što su intencionalnost, vrijednosna zasnovanost i stremljenje prema budućnosti. Istakao je specifičnosti pedagoške funkcije i prijeku potrebu slobodnog, neovisnog i samoupravnog djelovanja u odgoju i školi. Obradio je glavne odgojne faktore, poglavito likove odgajatelja i odgajnika kao subjekata odgojnog rada. S mnogo ljubavi je razradio pitanja pedagoškog odnosa, odgajateljske obazrivosti i potrebne ljubavi u pedagoškoj djelatnosti. Nije zanemario pitanje pedagoškog autoriteta i slobode odgajnika, kao ni pitanje međusobnog odnosa pedagojske teorije i odgojne prakse.

Prilikom svih tih razmatranja klonio se jednostranih pristupa, izbjegavao je neka ekstremna gledišta reformne pedagogije i gradio jedno logički razumljivo i etički prihvatljivo učenje o odgoju kao duboko ljudskom fenomenu. Time je našu pedagošku baštinu obogatio jednom cjelovitom i koherentnom teorijom odgoja.

Netko bi mogao primijetiti da se radi o građanskoj teoriji bez potrebnog klasnog pristupa. Istina je da je Vuk-Pavlovićeva teorija odgoja nastala tridesetih godina i da je pisana sa stajališta filozofijske, kulturne i aksiologijske pedagogije. Međutim, istina je i to da je ona plod svestranih proučavanja, temeljnih analiza i dubokog osmišljavanja odgojnog čina i odgojne djelatnosti. Autor je izvrsno poznao povijest odgoja, različite pedagojske pravce i teorije, nije se povodio za pojedinim (u pravilu jednosmjernim) gledištima, nego je na temelju svih tih učenja izgrađivao jednu široko zasnovanu, ljudski shvatljivu i prihvatljivu, povijesno, filozofski i znanstveno utemeljenu, duboko humanistički i vrijednosno postavljenu teoriju odgoja.

Uz svaku teoriju moguće su i određene kritičke opservacije. One su, razumije se, moguće i uz teoriju odgoja Pavla Vuk-Pavlovića. Zadaća ovog rada nije bila da pronalazi i upozorava na pojedine slabe točke. U povodu desete obljetnice njegove smrti željeli smo dati opći osvrt na njegov prinos razmatranju i znanstvenom osvjetljavanju fenomena odgoja. Taj prinos našoj pedagojskoj baštini je tako krupan i značajan da ga nije moguće zaobići i, nema sumnje, svako buduće istraživanje, u području teorije odgoja, morat će ga uzeti u razmatranje.

PRINOSI RAZMATRANJU I ZNANSTVENOM OSVJETLJAVANJU FENOMENA ODGOJA

Sažetak

Rad je napisan u povodu desete obljetnice smrti hrvatskog i jugoslavenskog filozofa i pedagoga Pavla Vuk-Pavlovića i posvećen je njegovim pedagozijskim radovima i koncepcijama. Uz svoju nastavničku pedagošku djelatnost i predavanja nekih pedagozijskih kolegija na Zagrebačkom sveučilištu napisao je u znanosti zapaženu monografiju: *Ličnost i odgoj* (1932) i nekoliko kraćih pedagozijskih rasprava, koje su objavljene u pedagoškim časopisima.

U ovom radu autor argumentirano dokazuje da je P. Vuk-Pavlović već 1932. godine, u djelu: *Ličnost i odgoj*, objelodanio prvu hrvatsku i jugoslavensku filozofiju odgoja, koja sustavno i cjelovito razmatra fenomen odgoja u svoj njegovoj složenosti.

Tim svojim djelom i kraćim pedagozijskim raspravama koje ga, u nekim pitanjima, dopunjuju i produbljuju, P. Vuk-Pavlović je ujedno, sa stajališta filozofijske, kulturne i aksiologijske pedagogije, koncipirao i izložio jednu cjelovitu i koherentnu teoriju odgoja. To je krupan i značajan doprinos hrvatskoj, jugoslavenskoj pa i široj svjetskoj pedagoškoj baštini pa bi ga svako buduće proučavanje, u području teorije odgoja, trebalo uzeti u razmatranje.

CONTRIBUTIONS TOWARDS CONSIDERATION AND SCIENTIFIC INSIGHT INTO OF THE PHENOMENON OF UPBRINGING

Abstract

The work was written on the occasion of the 10th anniversary of Croatian and Yugoslav philosopher and education theorist *Pavao Vuk-Pavlović* and dedicated to his work and concepts as an education theorist. In his work as teacher and educator and his lectures from some education classes at the Zagreb University he wrote a work noted among scholars: *Ličnost i odgoj* (Personality and Upbringing, 1932) as well as several brief papers in education theory published by professional journals.

Here the author provides argued proof that P. Vuk-Pavlović had already brought forth as early as 1932, in the above-mentioned work, the first Croatian and Yugoslav philosophy of upbringing, with a systematic and through consideration of the phenomenon of upbringing in all its complexity.

In this work and his shorter papers on the subject, that take the discussion further, P. Vuk-Pavlović conceives of and presents a complete and coherent theory of upbringing from the point of view of philosophical, cultural and axiological educational theory. This is a major and significant contribution to the Croatian, Yugoslav and world legacy of education theory, and all future study in the field of the theory of upbringing should keep it in mind.